

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ભાવીન કન્સ્ટ્રક્શનના સહી કરનાર પ્રેમજીભાઈ કે શાહ

વિરુદ્ધ

એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયર સરદાર સરોવર નમદા

નીગમ લિમિટેડ અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ નંબર ૧૪૬૬૫/૨૦૧૫)

જાન્યુઆરી ૦૬, ૨૦૨૧

[એન. વી. રમના, સૂર્યા કાન્ત અને હર્ષિકેશ રોય, જે. જે.]

ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦-અનુચ્છેદ ૨૨૬ અને ૨૨૭-મધ્યસ્થી પ્રક્રિયા સાથે હસ્તક્ષેપ-અવકાશ-અપીલકર્તા અને પ્રતિવાદી નંબર ૧ વચ્ચેના કરારમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદ-કરારમાં મધ્યસ્થીની કલમ હતી-અપીલકર્તા દ્વારા

નિયુક્ત પ્રતિવાદી નંબર ૨ એકમાત્ર મધ્યસ્થી તરીકે-એકમાત્ર મધ્યસ્થીના અધિકારક્ષેત્રને વિવાદિત કરતી મધ્યસ્થી અધિનિયમની કલમ ૧૬ હેઠળ પ્રતિવાદી નંબર ૧ ની અરજી, નકારી કાઢવામાં આવી-પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા દાખલ કરાયેલી લેખિત અરજી-ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા મંજૂરી-શું મધ્યસ્થી પ્રક્રિયાને અનુરૂપે ૨૨૬/૨૨૭ હેઠળ દખલ કરી શકાય છે, અને કયા સંજોગોમાં-યોજવામાં આવી:પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ કલમ ૨૨૬/૨૨૭ હેઠળ અરજી દ્વારા લવાદ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને આક્ષેપ કરવાનું પસંદ કર્યું જ્યારે સામાન્ય રીતે આબિટ્રેશન એક્ટ કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારની પદ્ધતિ માટે પ્રદાન કરે છે-જ્યારે ફરિયાદોના નિવારણ માટે કાયદા દ્વારા વૈધાનિક મંચ બનાવવામાં આવે છે, ત્યારે વૈધાનિક વિતરણની અવગણના કરીને રિટ પિટિશનને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ નહીં-ન્યાયાધીશ માટે વિવેકપૂર્ણ છે કે તે કાયદા હેઠળ સ્થાપિત પ્રક્રિયાથી આગળ ન્યાયિક હસ્તક્ષેપને મંજૂરી આપવા માટે વિવેકનો ઉપયોગ ન કરે-આ શક્તિનો ઉપયોગ અસાધારણ વિરલતા સાથે કરવાની જરૂર છે, જેમાં એક પક્ષ કાયદા હેઠળ પ્રતિકારક ન રહે અથવા એક પક્ષ દ્વારા બતાવેલ સ્પષ્ટ 'ખરાબ વિશ્વાસ' હોય. પક્ષકારોની સંખ્યા-હકીકતો પર, અનુરૂપે ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા હસ્તક્ષેપને ફરજિયાત બનાવતા કોઈ અપવાદરૂપ સંજોગો પર-ઉચ્ચ અદાલતે મધ્યસ્થી પ્રક્રિયામાં દખલ કરવા માટે તેની અંતર્ગત શક્તિનો ઉપયોગ એવા તબક્કે ન કરવો જોઈએ જ્યારે એકમાત્ર મધ્યસ્થીના વિવાદિત આદેશને પગલે, તેમના દ્વારા

યોગ્યતાઓ પર અંતિમ ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો, જેને પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા અલગ કલમ ૩૪ અરજીમાં પહેલેથી જ પડકારવામાં આવ્યો છે, અને જે બાકી છે-જો અદાલતોને કાયદાની મર્યાદાની બહાર દખલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો પ્રક્રિયાની કાર્યક્ષમતા ઓછી થઈ જશે-ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો વિવાદિત આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો-મધ્યસ્થી અને મધ્યસ્થી સમાધાન કાયદો, ૧૯૯૬.

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬-કાયદાનું માળખું- કાયદાની કલમ ૫ માં બિન-અપરોધક કલમ-અર્થઘટન અને અસર-યોજાયેલ:આ કાયદો પોતે જ એક સંહિતા છે-૬ માં બિન-અસ્થાયી કલમ.૫ આ અધિનિયમની જોગવાઈ UNCITRAL આદર્શ કાયદો અને નિયમો અપનાવવા માટે પ્રસ્તાવનામાં પૂરા પાડવામાં આવેલા કાયદાના ઇરાદાને જાળવી રાખવા માટે કરવામાં આવી છે, જેથી આ અધિનિયમ હેઠળ વિચારવામાં ન આવતા વધુ પડતા ન્યાયિક હસ્તક્ષેપને ઘટાડી શકાય-આ માળખું સ્પષ્ટપણે કાયદાના દાયરામાં રહેલા મોટાભાગના મુદ્દાઓને ઉકેલવાનો ઇરાદો દર્શાવે છે, જેમાં ન્યાયી અને ન્યાયી ઉકેલો પ્રદાન કરવા માટે કોઈ વધારાની વૈધાનિક વ્યવસ્થાનો અવકાશ નથી.

અપીલને મંજૂરી આપતા કોર્ટે

ઠેરવ્યુ : ૧.૧. આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ પોતે જ એક સંહિતા છે.આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૫માં નોન-ઓબ્સ્ટન્ટ કલમ **UNCITRAL** મોડલ કાયદો અને નિયમો અપનાવવા માટે, આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ વિચારણા ન કરવામાં આવેલી અતિશય ન્યાયિક દખલગીરીને ઘટાડવા માટે, પ્રસ્તાવનામાં પૂરા પાડવામાં આવેલ વિધાનમંડળના ઇરાદાને જાળવી રાખવા માટે પૂરી પાડવામાં આવી છે. આર્બિટ્રેશન એક્ટ પોતે આર્બિટ્રેટરની નિમણૂકને પડકારવા માટે વિવિધ પ્રક્રિયાઓ અને મંચો આપે છે.આ માળખું સ્પષ્ટપણે ન્યાયી અને ન્યાયી ઉકેલો પ્રદાન કરવા માટે કોઈ વધારાની વૈધાનિક વ્યવસ્થાનો અવકાશ વિના, કાયદાની મર્યાદામાં જ મોટાભાગના મુદ્દાઓને ઉકેલવાનો ઇરાદો દર્શાવે છે.કોઈપણ પક્ષ મધ્યસ્થી કરી શકાય તેવા કોઈપણ વિવાદોને ઉકેલવા માટે મધ્યસ્થી કરાર કરી શકે છે.પક્ષો, આવા કરારો કરતી વખતે, આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ મૂળભૂત ઘટકોને પૂર્ણ કરવાની જરૂર છે. આર્બિટ્રેશન કરારનું સર્જન હોવાથી, પક્ષોને આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ ઓછામાં ઓછી શરતો સાથે તેમની પોતાની પ્રક્રિયા માટે સંમત થવા માટે લવચીક માળખું આપે છે. જો પક્ષો તેમના દ્વારા સંમત થયેલી પ્રક્રિયા અનુસાર મધ્યસ્થતા માટે અથવા મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો પક્ષ મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૮ અથવા ૧૧ હેઠળ અદાલતી સહાય માટે આશ્રય લઈ શકે છે. [પરિચ્છેદ ૧૧,૧૨,૧૩ અને ૧૪] [૧૦-ડી-એચ; ૧૧-એ-બી]

૨.૧.અપીલકર્તાએ તે તબક્કે પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા ન્યાયિક પડકાર ઉઠાવ્યા વિના, એકમાત્ર મધ્યસ્થીની એકપક્ષીય નિમણૂક કરવાના કરાર હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર કામ કર્યું હતું.પ્રતિવાદી નંબર ૧ પછી એકમાત્ર લવાદ સમક્ષ હાજર થયો અને લવાદ અધિનિયમની કલમ ૧૬ (૨) ની શરતોમાં એકમાત્ર લવાદના અધિકારક્ષેત્રને પડકાર્યો. ત્યારબાદ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ ભારતીય બંધારણની કલમ ૨૨૬/૨૨૭ હેઠળ અરજી દ્વારા આબિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૬ (૨) હેઠળ આબિટ્રેટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને આક્ષેપ કરવાનું પસંદ કર્યું.સામાન્ય રીતે, આબિટ્રેશન એક્ટ કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારની પદ્ધતિની જોગવાઈ કરે છે.કલમ ૩૪નો પ્રારંભિક તબક્કો 'મધ્યસ્થી ચુકાદા સામે અદાલતનો આશ્રય માત્ર પેટા-કલમ (૨) અને પેટા-કલમ (૩) અનુસાર આવા ચુકાદાને રદ કરવા માટેની અરજી દ્વારા જ કરી શકાય છે' તરીકે વાંચે છે.જોગવાઈ હેઠળ 'માત્ર' શબ્દનો ઉપયોગ કાયદાને સંપૂર્ણ સંહિતા બનાવવા અને પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવાના બે હેતુઓને પૂર્ણ કરે છે.[પરિચ્છેદ ૧૫,૧૬] [૧૧-બી-ઈ]

૨.૨. જો કે આપણા કાયદાકીય માળખામાં પદાનુક્રમ એ આદેશ આપે છે કે કાયદાકીય અધિનિયમ બંધારણીય અધિકારને ઘટાડી શકતો નથી, તેમ છતાં, તે કહેવું એક બાબત છે કે બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ તેમાં અાપેલ શક્તિનો

ઉપયોગ કરીને, ઉચ્ચ અદાલત રાજ્ય અને/અથવા તેની એજન્સી/સાધનસામગ્રી અથવા કોઈપણ જાહેર સત્તા અથવા અર્ધ-ન્યાયિક સંસ્થા/સત્તા દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશ દ્વારા પસાર કરાયેલા કોઈપણ આદેશ અથવા કાર્યવાહી સામે રિટ પિટિશનને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે, અને તે કહેવું સંપૂર્ણપણે અલગ બાબત છે કે બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી દરેક અરજીને ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. કે પીડિત વ્યક્તિ પાસે અસરકારક વૈકલ્પિક ઉપાય છે.તેના બદલે, તે સ્થાયી કાયદો છે કે જ્યારે ફરિયાદોના નિવારણ માટે કાયદા દ્વારા વૈધાનિક મંચ બનાવવામાં આવે છે, ત્યારે વૈધાનિક વિતરણની અવગણના કરીને રિટ પિટિશન પર વિચાર કરવો જોઈએ નહીં.તેથી, ન્યાયાધીશ માટે વિવેકપૂર્ણ છે કે તે કાયદા હેઠળ સ્થાપિત પ્રક્રિયાથી આગળ ન્યાયિક હસ્તક્ષેપને મંજૂરી આપવા માટે વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ ન કરે.આ શક્તિનો ઉપયોગ અસાધારણ દુર્લભતામાં કરવાની જરૂર છે, જેમાં એક પક્ષને કાયદા હેઠળ પ્રતિકારમુક્ત છોડી દેવામાં આવે છે અથવા એક પક્ષ દ્વારા બતાવવામાં આવેલ સ્પષ્ટ 'ખરાબ વિશ્વાસ' હોય છે.આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત આ ઉચ્ચ ધોરણ લવાદને ન્યાયી અને કાર્યક્ષમ બનાવવાના કાયદાકીય ઇરાદાની દ્રષ્ટિએ છે.[પેરા ૧૭] [૧૧-ઈ-એચ; ૧૨-એ-ડી]

૨.૩. તાત્કાલિક કેસમાં, પ્રતિવાદી નંબર ૧ બંધારણની કલમ ૨૨૭ હેઠળ ઉપાયનો ઉપયોગ કરવા માટે અપીલકર્તા તરફથી અપવાદરૂપ સંજોગો અથવા 'ખરાબ વિશ્વાસ' દર્શાવી શક્યો નથી.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે કલમ ૨૨૭ની મર્યાદા વ્યાપક અને વ્યાપક છે, જો કે, ઉચ્ચ અદાલતે મધ્યસ્થીની પ્રક્રિયામાં દખલ કરવા માટે તેની અંતર્ગત શક્તિનો ઉપયોગ એવા તબક્કે ન કરવો જોઈએ જ્યારે એકમાત્ર મધ્યસ્થીના વિવાદિત આદેશને પગલે, તેમના દ્વારા યોગ્યતા પર અંતિમ ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો, જેને પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા અલગ કલમ ૩૪ અરજીમાં પડકારવામાં આવ્યો છે, જે બાકી છે.[પરિચ્છેદ ૧૯] [૧૩-બી-ડી]

૩.૧.એક અલગ ઢ્રષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, મધ્યસ્થી પ્રક્રિયા સમય મર્યાદા પર સખત રીતે શરતી છે અને 'અનબ્રેકેબિલિટીના સિદ્ધાંત' પર આધારિત છે.' સમય-મર્યાદાની આ "અતૂટતા" અનુસાર અને મધ્યસ્થી પુરસ્કારોની "નિશ્ચિતતા અને અનુકૂળતા" માટે સાચું છે, ત્રણ મહિનાની સમય-મર્યાદા સમાપ્ત થયા પછી બહાર આવતા ચુકાદાને અલગ રાખવા માટેના કોઈપણ આધારો ઉભા કરી શકાતા નથી.જો અદાલતોને કાયદાની મર્યાદાની બહાર મધ્યસ્થીની પ્રક્રિયામાં દખલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો પ્રક્રિયાની કાર્યક્ષમતા ઘટશે.ઉચ્ચ અદાલતે બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળની મર્યાદાઓની પ્રશંસા કરી ન હતી અને તર્ક આપ્યો હતો કે અપીલકર્તાએ એકપક્ષીય

રીતે મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરવાનું કામ હાથ ધર્યું હતું, જેનાથી પ્રતિવાદી નંબર ૧ પ્રતિકારક બની ગયો હતો.જો કે, આનિર્દેશન કરારનું સાદું વાંચન એ હકીકત તરફ ધ્યાન દોરે છે કે અપીલકર્તાએ ખરેખર કોઈ દુર્ભાવના વિના નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર કામ કર્યું હતું.[પરિચ્છેદ ૨૦,૨૧] [૧૩-ડી-એચ; ૧૪-એ-ઈ]

૩.૨.પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ એકમાત્ર મધ્યસ્થીની નિમણૂક સામે કાનૂની આશ્રય લીધો ન હતો, અને તેના બદલે અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દા તેમજ યોગ્યતાઓ પર ચુકાદો આપવા માટે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પોતાને રજૂ કર્યા હતા.આ પરિસ્થિતિમાં, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ કલમ ૩૪ હેઠળ અરજી દ્વારા એકમાત્ર લવાદના અધિકારક્ષેત્રમાં પોતાને રજૂ કરવાના કુદરતી પરિણામો સહન કરવા પડે છે, જેને પડકારવામાં આવી શકે છે.વર્તમાન કેસમાં, આ અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન એવોર્ડ પહેલેથી જ પસાર થઈ ચૂક્યો છે, અને પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ તેના બદલે કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારને પ્રાધાન્ય આપ્યું છે.પ્રતિવાદી નંબર ૧ કોઈ અપવાદરૂપ સંજોગો દર્શાવી શક્યો નથી, જે બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગને ફરજિયાત બનાવે છે.[પરિચ્છેદ ૨૨] [૧૪-ઈ-જી]

જ.૧.ઉચ્ચ અદાલતની ખંડપીઠે વધુમાં અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે પક્ષકારો વચ્ચેનો કરાર કાર્ય કરારની પ્રકૃતિમાં હતો કારણ કે તેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કરાર હેઠળ જરૂરી ઇંટોનું ઉત્પાદન માત્ર એક આનુષંગિક જવાબદારી હતી જ્યારે અપીલકર્તાની પ્રાથમિક જવાબદારી ઇંટોનો પુરવઠો પૂરો પાડવાની હતી.તેથી ડિવિઝન બેન્ચે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ગુજરાત પબ્લિક વર્ક્સ કોન્ટ્રાક્ટ્સ ડિસ્પ્યુટ્સ આર્બિટ્રેશન ટ્રિબ્યુનલ એક્ટ, ૧૯૮૨ આ ક્ષેત્ર ધરાવે છે, આર્બિટ્રેશન એક્ટ નહીં. [પેરા ૨૩] [૧૪-જી-એચ; ૧૫-એ-બી]

જ.૨.ગુજરાત કાયદો ૧૯૮૨માં ઘડવામાં આવ્યો હતો, જેનો ઉદ્દેશ ખાસ કરીને રાજ્ય સરકાર અથવા જાહેર ઉપક્રમ પક્ષકાર હોય તેવા કાર્ય કરારમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદોની મધ્યસ્થતા કરવા માટે ટ્રિબ્યુનલની રચના કરવાની જોગવાઈ કરવાનો હતો.ગુજરાત અધિનિયમની કલમ ૨ (કે) હેઠળ કાર્ય કરારની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. આ વ્યાખ્યામાં કલમ હેઠળ નિર્દિષ્ટ કોઈપણ કાર્યના અમલને લગતા માલના પુરવઠા માટેના કરારનો સમાવેશ થાય છે.જો કે, પક્ષો વચ્ચેના કરારનું સાદું વાંચન સૂચવે છે કે તે ઇંટોના ઉત્પાદન તેમજ પુરવઠા બંને માટે હતું.મહત્વની વાત એ છે કે, ઉત્પાદન સરળતા માટેનો કરાર એ કલમ ૨ (કે) હેઠળ આપવામાં આવેલી વ્યાખ્યા હેઠળ કામનો કરાર નથી.તેથી સુસંગત પ્રશ્ન એ છે કે શું વર્તમાન કરાર, જે પ્રકૃતિમાં સંયુક્ત છે, તે ગુજરાત અધિનિયમની કલમ ૨ (કે)

હેઠળ કાર્ય કરારના દાયરામાં આવે છે. આ એક એવો પ્રશ્ન છે જેને કરારના અર્થઘટનની જરૂર છે, અને તે પુરાવાની બાબત છે, ખાસ કરીને જ્યારે બંને પક્ષોએ આ મુદ્દા અંગે વિરોધાભાસી વલણ અપનાવ્યું હોય.તે એક સ્થાયી કાયદો છે કે આવા કિસ્સાઓમાં કરારનું અર્થઘટન સામાન્ય રીતે રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં કરવામાં આવશે નહીં.વધુમાં, ગુજરાત કાયદો લાગુ થઈ શકે છે તે માત્ર હકીકત રિટ અદાલતો માટે આબિટ્રિશન એક્ટની કલમ ૧૬ હેઠળ આબિટ્રિટરના ચુકાદાને પડકારવા માટે પ્રતિવાદી નંબર ૧ ની અરજીને ધ્યાનમાં લેવા માટે પૂરતી ન પણ હોઈ શકે. [પેરા ૨૪] [૧૫-એ-ઈ]

૫. આબિટ્રિશન એક્ટની કલમ ૧૬, આવશ્યકપણે આદેશ આપે છે કે ન્યાયક્ષેત્રના મુદ્દાને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પહેલા હાથ ધરવો જોઈએ, તે પહેલાં કોર્ટ કલમ ૩૪ હેઠળ તેની તપાસ કરે છે.તેથી પ્રતિવાદી નંબર ૧ ને પ્રતિકારમુક્ત છોડવામાં આવ્યો નથી, અને કાયદાકીય રીતે અપીલ કરવાની તક આપવામાં આવી છે.કાયદાની કલમ ૧૬ની કવાયત એ છે કે જ્યાં કલમ ૧૬ની અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે, ત્યાં કોઈ અપીલ કરવામાં આવતી નથી અને કલમ ૧૬ની અરજીને ફગાવી દેવાને પડકારવા માટે કલમ ૩૪ હેઠળ ક્યા તબક્કે તેને ઉઠાવવામાં આવી શકે છે તે અંતિમ ચુકાદાના પસાર થવાની રાહ જોવી આવશ્યક છે.તેથી ઉચ્ચ અદાલતે બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ ઉપલબ્ધ તેની વિવેકાધીન શક્તિનો

ઉપયોગ કરીને ભૂલ કરી હતી.હાઈકોર્ટના વિવાદિત આદેશને રદ કરવામાં આવે છે.જો કે, પ્રતિવાદી નંબર ૧ બાકી કલમ ૩૪ કાર્યવાહીમાં અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન અંગે કોઈપણ કાયદેસર રીતે સ્વીકાર્ય વાંધાઓ ઉઠાવવા માટે સ્વતંત્ર છે.[પારસ ૨૫,૨૬] [૧૫-ઈ-એચ; ૧૬-એ-સી]

નિવેદિતા શર્મા વિરુદ્ધ સેલ્યુલર ઓપરેટર્સ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૧૧) ૧૪ એસસીસી ૩૩૭; મેસર્સ દીપ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કોર્પોરેશન લિમિટેડ (૨૦૧૯) એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૧૬૦૨; પી. રાધા બાઈ વિરુદ્ધ પી. અશોક કુમાર (૨૦૧૯) ૧૩ એસસીસી ૪૪૫:[૨૦૧૮] ૧૨ એસ. સી. આર. ૧૪૩-પર આધાર રાખ્યો હતો.

કેસ કાયદાના સંદર્ભ

(૨૦૧૧) ૧૪ એસસીસી ૩૩૭	પેરા ૧૭	પર આધાર રાખે છે
[૨૦૧૮] ૧૨ એસસીઆર ૧૪૩	પેરા ૨૦	પર આધાર રાખે છે

સિવિલ અપીલ જ્યુરિસડિક્શન:સિવિલ અપીલ નંબર ૧૪૬૬૫/૨૦૧૫.

સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નંબર ૪૦૦/૨૦૦૨ માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૧૮૨/૨૦૦૬ માં અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાત હાઈકોર્ટના ૧૭/૦૮/૨૦૧૨ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

પાર્ટીઓ માટે પૂર્વોક્તિ જુલેન્દ્ર મલકન, સુશ્રી ધરિતા પૂર્વોક્તિ મલકન, સુશ્રી દીપા ગોરસિયા, જુલેન્દ્ર મણિલાલ મલકન, સુશ્રી જેસલ વાહી, સુશ્રી હેમંતિકા વાહી હાજર રહ્યા હતા.

કોર્ટનો ચુકાદો આના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

એન વી રમના, જે.

૧. આ દીવાની અપીલ ભારતમાં મધ્યસ્થતા કાયદા અને જાહેર બાંધકામ કરાર સંબંધિત રાજ્યો દ્વારા ઘડવામાં આવેલા વિશેષ કાયદાઓ સંબંધિત કાયદાનો એક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન ઉઠાવે છે.

૨. કેસના નિકાલ માટે આ કેસમાં તથ્યોનો સંક્ષિપ્ત સંદર્ભ જરૂરી છે. ૧૩/૦૨/૧૯૯૧ પર, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ અપીલકર્તા સાથે ઇંટોના ઉત્પાદન

અને પુરવઠા માટે કરાર કર્યો હતો.ઉપરોક્ત કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમ હતી.આગળના ઉત્પાદન અને ઇંટોના પુરવઠામાં ચુકવણી અંગે કેટલાક વિવાદો ઉભા થતાં, અપીલકર્તાએ કરારની શરતોમાં એકમાત્ર મધ્યસ્થીની નિમણૂકની માંગ કરતી ૧૩/૧૧/૧૯૯૮ તારીખની નોટિસ જારી કરી.કરારની કલમ ૩૮ નીચે મુજબ લવાદની જોગવાઈ કરે છે:

કલમ ૩૮ – મધ્યસ્થી

તમામ વિવાદો અથવા મતભેદો કે જેના સંબંધમાં નિર્ણય લેવામાં આવ્યો નથી, તેને મધ્યસ્થતા માટે નીચે મુજબ નિયુક્ત એકમાત્ર મધ્યસ્થી પાસે મોકલવામાં આવશે:

વિવાદને મધ્યસ્થતા માટે મોકલવાના તેના ઇરાદાની હેઠેદાર પાસેથી નોટિસ મળ્યાના ત્રીસ દિવસની અંદર મુખ્ય ઇજનેર સરકાર દ્વારા મધ્યસ્થીની નિમણૂકની સૂચિમાંથી ત્રણ અધિકારીઓની યાદી હેઠેદારને મોકલશે.આ યાદી મળ્યાના પંદર દિવસની અંદર હેઠેદાર મુખ્ય ઇજનેરને સૂચિમાંથી વ્યક્તિનું નામ પસંદ કરશે અને જાણ કરશે, જેને પછી એકમાત્ર મધ્યસ્થી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવશે.જો હેઠેદાર નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર તેના નામની પસંદગીની જાણ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો મુખ્ય ઇજનેર વિલંબ કર્યા વિના સૂચિમાંથી એક

અધિકારીની પસંદગી કરશે અને તેને એકમાત્ર મધ્યસ્થી તરીકે નિયુક્ત કરશે.જો મુખ્ય ઇજનેર નિયત કરેલા ત્રીસ દિવસની અંદર આવી સૂચિ મોકલવામાં નિષ્ફળ જાય, તો ઠેકેદાર પંદર દિવસની અંદર મુખ્ય ઇજનેરને સમાન સૂચિ મોકલશે.મુખ્ય ઇજનેર પછી ચાલીમાંથી એક અધિકારીની પસંદગી કરશે અને પંદર દિવસની અંદર તેને એકમાત્ર મધ્યસ્થી તરીકે નિયુક્ત કરશે.જો મુખ્ય ઇજનેર આમ કરવામાં નિષ્ફળ જાય તો ઠેકેદાર મુખ્ય ઇજનેરને સૂચિમાંથી એક અધિકારીનું નામ જણાવશે, જે પછી એકમાત્ર મધ્યસ્થી હશે.

આર્બિટ્રેશન ભારતીય આર્બિટ્રેશન એક્ટ, ૧૯૪૦ની જોગવાઈ અથવા તેના કોઈપણ વૈધાનિક સુધારા અનુસાર હાથ ધરવામાં આવશે.એકમાત્ર મધ્યસ્થીનો નિર્ણય અંતિમ રહેશે અને તે પક્ષોને બંધનકર્તા રહેશે.આર્બિટ્રેટર બંને પક્ષોને આપવામાં આવતા આર્બિટ્રેશનના ખર્ચની રકમ નક્કી કરશે.

કરાર હેઠળ કામગીરી લવાદની કાર્યવાહી દરમિયાન ચાલુ રહેશે અને માલિક દ્વારા ઠેકેદારને થનાર ચૂકવણી અટકાવવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે તે લવાદની કાર્યવાહીનો વિષય હોય.

તમામ પુરસ્કારો લેખિતમાં અને પુરસ્કારોના કિસ્સામાં રૂ. ૧ લાખ અને તેથી વધુના આવા પુરસ્કારો, પુરસ્કારોની રકમના કારણો જણાવશે.

ખામીની જવાબદારીના સમયગાળા પછી ત્રીસ દિવસની સમાપ્તિ પહેલાં મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરવામાં ન આવી હોય તો કોઈપણ પક્ષ મધ્યસ્થતાનો દાવો લાવવાનો હકદાર નથી.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩. પ્રતિવાદી નંબર ૧, તારીખ ૨૩/૧૧/૧૯૯૮ અને ૦૪/૦૧/૧૯૯૯ ના જવાબો દ્વારા, બે મુખ્ય આધારો પર અપીલકર્તાની વિનંતી સાથે સંમત થયા ન હતા:

એ. કે આર્બિટ્રેશન ભારતીય આર્બિટ્રેશન એક્ટની જોગવાઈ અને તેના કોઈપણ વૈધાનિક ફેરફાર અનુસાર હાથ ધરવા માટે સંમત થયા હતા.તદનુસાર, ગુજરાત રાજ્યએ ગુજરાત પબ્લિક વર્ક્સ કોન્ટ્રાક્ટ્સ ડિસ્પ્યુટ્સ આર્બિટ્રેશન ટ્રિબ્યુનલ એક્ટ, ૧૯૯૨ (ત્યારબાદ "ગુજરાત એક્ટ" તરીકે ઓળખાય છે) પસાર કર્યો હતો.તેથી, પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદોનો ચુકાદો ઉપરોક્ત કાયદા અનુસાર થવાનો હતો.

બી. કે આબિટ્રેશન સમય પ્રતિબંધિત હતું, કારણ કે કલમ ૩૮ એ ફરજિયાત છે કે જો ખામીની જવાબદારીના સમયગાળા પછી ત્રીસ દિવસની સમાપ્તિ પહેલાં આબિટ્રેટરની નિમણૂક કરવામાં ન આવી હોય તો કોઈ પણ પક્ષ દાવો કરવા માટે હકદાર નથી.

જ. કોઈ પણ સંજોગોમાં, અપીલકર્તાએ વિવાદોના ચુકાદા માટે એકમાત્ર મધ્યસ્થી તરીકે કામ કરવા માટે પ્રતિવાદી નંબર ૨ ની નિમણૂક કરી હતી. પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ એકમાત્ર મધ્યસ્થીના અધિકારક્ષેત્રને વિવાદિત કરતા ૧૯૯૬ ના આબિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ (ત્યારબાદ "આબિટ્રેશન એક્ટ" તરીકે ઓળખાય છે) ની કલમ ૧૬ હેઠળ અરજીને પસંદ કરી હતી. ૨૦/૧૦/૨૦૦૧ પર, એકમાત્ર લવાદે પ્રતિવાદી નંબર ૧ ની અરજીને નકારી કાઢી હતી અને એવું માન્યું હતું કે એકમાત્ર લવાદને વિવાદનો ચુકાદો આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે.

પ. એકમાત્ર મધ્યસ્થીના આદેશથી નારાજ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ વિશેષ

નાગરિક અરજી નંબર ૪૦૦/૨૦૦૨ પસંદ કર્યો હતો.એકલ ન્યાયાધીશે, વિશેષ નાગરિક અરજીને રદ કરતી વખતે, નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતો:

“.....આ તબક્કે કોંકણ રેલવે કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ મેહૂલ કન્સ્ટ્રક્શન કંપની (૨૦૦૦) ૭ એસ. સી. સી. ૨૦૧ના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદાને પણ એસ. બી. પી. એન્ડ કંપની વિરુદ્ધ પટેલ એન્જિનિયરિંગ લિમિટેડ, (૨૦૦૫) ૮ એસસીસી ૬૧૮ ના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા સાથે ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે..માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત બે ચુકાદાઓ અને કાયદાની કલમ ૧૬ (૪) હેઠળ વિદ્વાન એકમાત્ર મધ્યસ્થી દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને, પ્રતિવાદી નંબર ૨ ના અધિકારક્ષેત્રને એકમાત્ર મધ્યસ્થી તરીકે પડકારતી અને એકમાત્ર મધ્યસ્થી તરીકે તેમની નિમણૂકને પડકારતી અરજદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી અરજીને ફગાવી દેવામાં આવે છે, એવું માનવામાં આવે છે કે ઉપરોક્ત આદેશ સામે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળની અરજી જાળવવા યોગ્ય નથી અને/અથવા તેને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી અને અરજદારને ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય એ છે કે વિદ્વાન એકમાત્ર મધ્યસ્થી દ્વારા ચુકાદો પસાર થાય

ત્યાં સુધી રાહ જોવી. અને કાયદાની કલમ ૩૪ હેઠળ તેને પડકારવા માટે.

૬. એકલ ન્યાયાધીશના આદેશથી નારાજ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ વિશેષ નાગરિક અરજી નંબર ૪૦૦/૨૦૦૨ માં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૧૮૨/૨૦૦૬ પસંદ કર્યો.ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતે, તારીખ ૧૭/૦૮/૨૦૧૨ ના વિવાદિત આદેશ દ્વારા, અપીલને મંજૂરી આપી અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

“૧૧. અહીં ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવી છે તેમ, 'કરાર' એ 'કાર્ય કરાર' છે અને અરજદાર દ્વારા 'મંચ' વિશે વહેલી તકે ઉપલબ્ધ તક પર વિવાદ ઉઠાવવામાં આવે છે જેમાં વિવાદનો ચુકાદો આપવામાં આવે છે.તે ૨૩/૧૧/૧૯૯૮ ની શરૂઆતમાં જ હતું, અપીલકર્તાએ નકારી કાઢ્યું હતું કે કલમ-૩૮ ને ધ્યાનમાં રાખીને, જેમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે, 'ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૪૦ ની જોગવાઈ અને તેના કોઈપણ વૈધાનિક ફેરફાર લાગુ થશે', પ્રતિવાદી એકમાત્ર મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરી શકતો નથી અને તે પછી દલીલ કરી શકતો નથી કે હવે જ્યારે મધ્યસ્થીની નિમણૂક થઈ ગઈ છે અને તેણે (મધ્યસ્થી) મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની

જોગવાઈઓ હેઠળ પહેલેથી જ સત્તાનો ઉપયોગ કરી લીધો છે, ત્યારે અરજદારે મધ્યસ્થતા એવોર્ડ પસાર થાય ત્યાં સુધી રાહ જોવી પડશે, તેને ૧૯૯૬ ની કલમ ૩૪ અને કલમ ૩૭ હેઠળ પડકારવા માટે. એક્ટ ".

૭. નારાજ, અપીલકર્તાએ વિશેષ રજા અરજી દ્વારા આ અપીલ દાખલ કરી હતી.

૮. અપીલકર્તાના વકીલે દલીલ કરી હતી કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ સિંગલ જજના આદેશમાં દખલ કરીને ભૂલ કરી હતી. હકીકત એ છે કે અંતિમ ચુકાદો એકમાત્ર મધ્યસ્થી દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યો છે અને હવે તેને આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારવામાં આવ્યો છે તે સ્પષ્ટપણે આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ નિર્ધારિત માળખાને બાયપાસ કરવાનો પ્રતિવાદી નંબર ૧ નો પ્રયાસ દર્શાવે છે. તેઓ નિર્દેશ કરે છે કે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૬ (૨) આદેશ આપે છે કે એકમાત્ર આર્બિટ્રેટર પાસે અધિકારક્ષેત્રના પ્રારંભિક મુદ્દાનો ચુકાદો આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર હતો, જેને ફક્ત આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૩૪ હેઠળ જ પડકારવામાં આવી શકે છે.

૯. બીજી બાજુ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ ના વિજ્ઞાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે ગુજરાત અધિનિયમ લાગુ થયો ત્યારથી, કાર્ય કરારમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદોના સંદર્ભમાં આર્બિટ્રેશન એક્ટને બદલવામાં આવ્યો હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ માટે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને મધ્યસ્થતાને રદ કરવા માટે હંમેશા ખુલ્લું છે, જે એક રદબાતલ બાબત હતી કારણ કે તે રાજ્યના કાયદા સાથે વિરોધાભાસી હતી.

૧૦. બંને પક્ષોને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીને ધ્યાનમાં રાખીને, જે પ્રશ્નનો જવાબ આપવાની જરૂર છે તે એ છે કે શું મધ્યસ્થી પ્રક્રિયાને બંધારણની કલમ ૨૨૬/૨૨૭ હેઠળ દખલ કરી શકાય છે, અને કયા સંજોગોમાં?

૧૧. આપણે એ નોંધવાની જરૂર છે કે આર્બિટ્રેશન એક્ટ પોતે જ એક કોડ છે. આ શબ્દસમૂહ માત્ર બિનકાર્યક્ષમ નથી, પરંતુ તેના ચોક્કસ કાનૂની પરિણામો પણ છે. આવા એક પરિણામને આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૫ હેઠળ વર્ણવવામાં આવ્યું છે, જે નીચે મુજબ વાંચે છે કે "હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદામાં કંઈપણ હોવા છતાં, આ ભાગ દ્વારા સંચાલિત બાબતોમાં, આ ભાગમાં

જ્યાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય ત્યાં સિવાય કોઈ ન્યાયિક સત્તા હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં.” મધ્યસ્થતા અધિનિયમ હેઠળ વિચારવામાં ન આવતી અતિશય ન્યાયિક દખલગીરીને ઘટાડવા માટે, યુ એન સી આઈ ટી આર એ એ આદર્શ કાયદો અને નિયમો અપનાવવા માટે પ્રસ્તાવનામાં પૂરા પાડવામાં આવેલ વિધાનમંડળના ઇરાદાને જાળવી રાખવા માટે બિન-અસ્થાયી કલમ આપવામાં આવી છે.

૧૨. આર્બિટ્રેશન એક્ટ પોતે આર્બિટ્રેટરની નિમણૂકને પડકારવા માટે વિવિધ પ્રક્રિયાઓ અને મંચો આપે છે. આ માળખું સ્પષ્ટપણે ન્યાયી અને ન્યાયી ઉકેલો પ્રદાન કરવા માટે કોઈ વધારાની વૈધાનિક વ્યવસ્થાની તક વિના, કાયદાની મર્યાદામાં જ મોટાભાગના મુદ્દાઓને ઉકેલવાનો ઇરાદો દર્શાવે છે.

૧૩. કોઈપણ પક્ષ મધ્યસ્થી કરી શકાય તેવા કોઈપણ વિવાદોને ઉકેલવા માટે મધ્યસ્થી કરાર કરી શકે છે. પક્ષો, આવા કરારો કરતી વખતે, આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ મૂળભૂત ઘટકોને પૂર્ણ કરવાની જરૂર છે. આર્બિટ્રેશન કરારનું સર્જન હોવાથી, પક્ષોને આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ ઓછામાં ઓછી શરતો સાથે તેમની પોતાની પ્રક્રિયા માટે સંમત થવા માટે લવચીક માળખું આપે છે.

૧૪. જો પક્ષો તેમના દ્વારા સંમત થયેલી પ્રક્રિયા અનુસાર મધ્યસ્થી માટે અથવા મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરવા માટે કોઈ બાબતનો સંદર્ભ આપવામાં નિષ્ફળ જાય, તો પક્ષ મધ્યસ્થી અધિનિયમની કલમ ૮ અથવા ૧૧ હેઠળ અદાલતી સહાય માટે આશ્રય લઈ શકે છે.

૧૫. આ સંદર્ભમાં, અમે કહી શકીએ કે અપીલકર્તાએ તે તબક્કે પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા ન્યાયિક પડકાર ઉઠાવ્યા વિના, એકમાત્ર મધ્યસ્થીની એકપક્ષીય નિમણૂક કરવાના કરાર હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર કામ કર્યું હતું. પ્રતિવાદી નંબર ૧ પછી એકમાત્ર લવાદ સમક્ષ હાજર થયો અને લવાદ અધિનિયમની કલમ ૧૬ (૨) ની શરતોમાં એકમાત્ર લવાદના અધિકારક્ષેત્રને પડકાર્યો.

૧૬. ત્યારબાદ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ ભારતીય બંધારણની કલમ ૨૨૬/૨૨૭ હેઠળ અરજી દ્વારા આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૬ (૨) હેઠળ આર્બિટ્રેટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને આક્ષેપ કરવાનું પસંદ કર્યું. સામાન્ય રીતે, આર્બિટ્રેશન એક્ટ કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારની પદ્ધતિની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૩૪નો પ્રારંભિક તબક્કો 'મધ્યસ્થી ચુકાદા સામે અદાલતનો આશ્રય માત્ર પેટા-કલમ (૨) અને પેટા-કલમ (૩) અનુસાર આવા ચુકાદાને રદ કરવા માટેની અરજી દ્વારા જ કરી

શકાય છે' તરીકે વાંચે છે.જોગવાઈ હેઠળ 'માત્ર' શબ્દનો ઉપયોગ કાયદાને સંપૂર્ણ સંહિતા બનાવવા અને પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવાના બે હેતુઓને પૂર્ણ કરે છે.

૧૭. કોઈ પણ સંજોગોમાં, આપણા કાયદાકીય માળખામાં પદાનુક્રમ એ આદેશ આપે છે કે કાયદાકીય કાયદો બંધારણીય અધિકારને ઘટાડી શકતો નથી.નિવેદિતા શર્મા વર્સીસ સેલ્યુલર ઓપરેટર્સ એસોસિએશન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૧૧) ૧૪ એસસીસી ૩૩૭ માં, આ અદાલતે કેટલાક ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને ચુકાદો આપ્યો હતો:

“૧૧. અમે સંબંધિત દલીલો/રજૂઆતો પર વિચાર કર્યો છે.બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ હેબિયસ કોર્પસ, સર્ટિઓરારી, મેન્ડમસ, ક્વો વોરન્ટો અને પ્રતિબંધની પ્રકૃતિમાં રિટ સહિત નિર્દેશો, આદેશો અથવા રિટ જારી કરવાની ઉચ્ચ અદાલતોની સત્તા બંધારણની મૂળભૂત વિશેષતા છે અને સંસદીય કાયદા દ્વારા તેને ઘટાડી શકાતી નથી-એલ. ચંદ્ર કુમાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૧૯૯૭) ૩ એસસીસી ૨૬૧.જો કે, તે એક વાત કહેવાની છે કે બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ તેમાં નિહિત શક્તિનો ઉપયોગ કરીને, ઉચ્ચ અદાલત રાજ્ય અને/અથવા તેની એજન્સી/સાધનસામગ્રી અથવા

કોઈ અર્ધ-ન્યાયિક સંસ્થા/સત્તા દ્વારા પસાર કરાયેલા કોઈપણ આદેશ અથવા કાર્યવાહી સામે રિટ અરજીને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે, અને તે કહેવું સંપૂર્ણપણે અલગ બાબત છે કે બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી દરેક અરજીને ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા એ હકીકતની અવગણના કરીને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ કે પીડિત વ્યક્તિ પાસે અસરકારક વૈકલ્પિક ઉપાય છે.તેના બદલે, તે સ્થાયી કાયદો છે કે જ્યારે કાયદા દ્વારા ફરિયાદોના નિવારણ માટે વૈધાનિક મંચ બનાવવામાં આવે છે, ત્યારે વૈધાનિક વિતરણની અવગણના કરીને રિટ પિટિશનને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ નહીં.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

તેથી, ન્યાયાધીશ માટે વિવેકપૂર્ણ છે કે તે કાયદા હેઠળ સ્થાપિત પ્રક્રિયાથી આગળ ન્યાયિક હસ્તક્ષેપને મંજૂરી આપવા માટે વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ ન કરે.આ શક્તિનો ઉપયોગ અસાધારણ દુર્લભતામાં કરવાની જરૂર છે, જેમાં એક પક્ષને કાયદા હેઠળ પ્રતિકારમુક્ત છોડી દેવામાં આવે છે અથવા એક પક્ષ દ્વારા બતાવવામાં આવેલ સ્પષ્ટ 'ખરાબ વિશ્વાસ' હોય છે.આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત આ ઉચ્ચ ધોરણ લવાઈને ન્યાયી અને કાર્યક્ષમ બનાવવાના કાયદાકીય ઈરાદાની દ્રષ્ટિએ છે.

૧૮. આ સંદર્ભમાં આપણે *મેસર્સ ટીપ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કોર્પોરેશન લિમિટેડ*, (૨૦૧૯) એસ. સી. સી. ઓનલાઈન એસ. સી. ૧૬૦૨નું અવલોકન કરી શકીએ છીએ, જેમાં આબિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૫ અને બંધારણની કલમ ૨૨૭ની આંતરક્રિયાનું વિશ્લેષણ નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું હતું:

“૧૫. સૌથી વધુ નોંધપાત્ર કલમ ૫ માં સમાવિષ્ટ બિન-અવરોધ કલમ છે જે જણાવે છે કે અન્ય કોઈપણ કાયદામાં કંઈપણ હોવા છતાં, આબિટ્રેશન એક્ટના ભાગ I હેઠળ ઊભી થતી બાબતોમાં, આ ભાગમાં જ્યાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય ત્યાં સિવાય કોઈ ન્યાયિક સત્તા હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં. કલમ ૩૭ અમુક ચુકાદાઓ અને આદેશો સામે પ્રથમ અપીલનો સંકુચિત અધિકાર આપે છે અને અન્ય કોઈ નહીં. વધુમાં, વૈધાનિક આદેશ ચેરી પર એક ડંખની પણ જોગવાઈ કરે છે, અને બીજી અપીલ દાખલ કરવામાં અટકાવે છે (કાયદાની કલમ ૩૭ (૨) જુઓ)

૧૬. આ કેસ હોવાથી, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે જો કલમ ૩૭ હેઠળ અપીલમાં પસાર કરાયેલા આદેશો સામે બંધારણની કલમ ૨૨૬/૨૨૭ હેઠળ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવશે, તો સમગ્ર મધ્યસ્થી પ્રક્રિયા પાટા પરથી ઉતરી જશે અને ઘણા વર્ષો સુધી સફળ થશે નહીં.તે જ સમયે, આપણે એ ન ભૂલી શકીએ કે કલમ ૨૨૭ એ એક બંધારણીય જોગવાઈ છે જે કાયદાની કલમ પની અસ્થાયી કલમથી અછૂત છે. આ સંજોગોમાં, એ નોંધવું અગત્યનું છે કે કાયદાની કલમ ૩૭ હેઠળ પ્રથમ અપીલને મંજૂરી આપતા અથવા નકારી કાઢવાના ચુકાદાઓ સામે કલમ ૨૨૭ હેઠળ અરજીઓ દાખલ કરી શકાય છે, તેમ છતાં ઉચ્ચ અદાલત તેમાં દાખલ કરવામાં અત્યંત સાવચેતી રાખશે.”

૧૮. તાત્કાલિક કેસમાં, પ્રતિવાદી નંબર ૧ બંધારણની કલમ ૨૨૭ હેઠળ ઉપાયનો ઉપયોગ કરવા માટે અપીલકર્તા તરફથી અપવાદરૂપ સંજોગો અથવા 'ખરાબ વિશ્વાસ' દર્શાવી શક્યો નથી.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે કલમ ૨૨૭ની મર્યાદા વ્યાપક અને વ્યાપક છે, જો કે, ઉચ્ચ અદાલતે આ તબક્કે મધ્યસ્થી પ્રક્રિયામાં દખલ કરવા માટે તેની અંતર્ગત શક્તિનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં.અમારા ધ્યાનમાં લાવવામાં આવ્યું છે કે એકમાત્ર મધ્યસ્થીના વિવાદિત આદેશ પછી,

તેમના દ્વારા યોગ્યતા પર અંતિમ ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો, જેને પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા અલગ કલમ ૩૪ અરજીમાં પડકારવામાં આવ્યો છે, જે બાકી છે.

૨૦. એક અલગ ડ્રજિકોણથી જોવામાં આવે તો, મધ્યસ્થી પ્રક્રિયા સમય મર્યાદા પર સખત રીતે શરતી છે અને 'અનપ્રેકેબિલિટીના સિદ્ધાંત' પર આધારિત છે. આ અદાલતે **પી. રાધા બાઈ વિરુદ્ધ પી. અશોક કુમાર**, (૨૦૧૯) ૧૩ એસસીસી જજ્પ માં નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

૩૬.૩.ત્રીજું, કલમ ૩૪ (૩) અભેદતાના સિદ્ધાંતને પ્રતિબિંબિત કરે છે.ડૉ. પીટર બાઈન્ડરે *ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન ઇન યુ એન સી આઈ ટી આર એ એ મોડલ લો જ્યુરિસડિક્શન્સ*, ૨ જી આવૃત્તિમાં અવલોકન કર્યું:

“એવોર્ડને અલગ રાખવા માટેની અરજી અરજી કરનાર પક્ષને એવોર્ડ મળ્યો તે તારીખ પછીના ત્રણ મહિના દરમિયાન જ કરી શકાય છે.જો કોઈ પક્ષે કલમ ૩૩ હેઠળ ચુકાદામાં સુધારો અથવા અર્થઘટન માટે વિનંતી કરી હોય તો જ ટ્રિબ્યુનલે વિનંતીનો નિકાલ કર્યા પછી ત્રણ મહિનાની સમય મર્યાદા શરૂ થાય છે.ત્રણ મહિનાની સમય

મર્યાદામાંથી આ અપવાદ કાર્યકારી જૂથમાં ટીકાને પાત્ર હતો કારણ કે તેનો ઉપયોગ વિલંબની ચુકિત તરીકે થઈ શકે છે.જો કે, "નિશ્ચિતતા અને અનુકૂળતા" માટે ઈચ્છનીય હોવા તરીકે "અલગ રાખવા માટેની અરજીઓ માટે એક અતૂટ સમય-મર્યાદા" માંગવામાં આવી હોવા છતાં, પ્રવર્તમાન મત એ હતો કે શબ્દો જાળવી રાખવા જોઈએ "કારણ કે તેઓ કલમ ૩૩ નું વાજબી પરિણામ રજૂ કરે છે".

સમય-મર્યાદાની આ "અતૂટતા" અનુસાર અને મધ્યસ્થી પુરસ્કારોની "નિશ્ચિતતા અને અનુકૂળતા" માટે સાચું છે, ત્રણ મહિનાની સમય-મર્યાદા સમાપ્ત થયા પછી બહાર આવતા ચુકાદાને અલગ રાખવા માટેના કોઈપણ આધારો ઉભા કરી શકાતા નથી.

૩૭. મર્યાદા અધિનિયમની કલમ ૧૭ને લંબાવવી એ મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ (૩) હેઠળ સ્થાપિત "અનબ્રેકેબિલિટી" ના સિદ્ધાંતની વિરુદ્ધ હશે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

જો અદાલતોને કાયદાની મર્યાદાની બહાર મધ્યસ્થીની પ્રક્રિયામાં દખલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, તો પ્રક્રિયાની કાર્યક્ષમતા ઘટશે.

૨૧. ઉચ્ચ અદાલતે બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળની મર્યાદાઓની પ્રશંસા કરી ન હતી અને તર્ક આપ્યો હતો કે અપીલકર્તાએ એકપક્ષીય રીતે મધ્યસ્થીની નિમણૂક કરવાનું કામ હાથ ધર્યું હતું, જેનાથી પ્રતિવાદી નંબર ૧ પ્રતિકારક બની ગયો હતો. જો કે, આનિટ્રેશન કરારનું સાદું વાંચન એ હકીકત તરફ ધ્યાન દોરે છે કે અહીં અપીલકર્તાએ ખરેખર કોઈ દુર્ભાવના વિના નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર કામ કર્યું હતું.

૨૨. પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ એકમાત્ર મધ્યસ્થીની નિમણૂક સામે કાનૂની આશ્રય લીધો ન હતો, અને તેના બદલે અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દા તેમજ યોગ્યતાઓ પર ચુકાદો આપવા માટે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પોતાને રજૂ કર્યા હતા. આ પરિસ્થિતિમાં, પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ કલમ ૩૪ હેઠળ અરજી દ્વારા એકમાત્ર લવાદના અધિકારક્ષેત્રમાં પોતાને રજૂ કરવાના કુદરતી પરિણામો સહન કરવા પડે છે, જેને પડકારવામાં આવી શકે છે. એ નોંધવું જોઈએ કે વર્તમાન કેસમાં, આ અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન એવોર્ડ પહેલેથી જ પસાર થઈ ચૂક્યો છે, અને પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ પહેલાથી જ કલમ ૩૪ હેઠળ પડકારને પસંદ કર્યો

છે.પ્રતિવાદી નંબર ૧ કોઈ અપવાદરૂપ સંજોગો દર્શાવી શક્યો નથી, જે બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ ફરજિયાત કરે છે.

૨૩. ડિવિઝન બેન્ચે વધુમાં અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે પક્ષકારો વચ્ચેનો કરાર કાર્ય કરારની પ્રકૃતિમાં હતો કારણ કે તેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કરાર હેઠળ જરૂરી ઇંટોનું ઉત્પાદન માત્ર એક આનુષંગિક જવાબદારી હતી જ્યારે અપીલકર્તા પરની પ્રાથમિક જવાબદારી ઇંટોનો પુરવઠો પૂરો પાડવાની હતી.તેથી ડિવિઝન બેન્ચે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ગુજરાત એક્ટ આ ક્ષેત્ર ધરાવે છે, આનિટ્રેશન એક્ટ નહીં.

૨૪. ગુજરાત કાયદો ૧૯૮૨માં ઘડવામાં આવ્યો હતો, જેનો ઉદ્દેશ ખાસ કરીને રાજ્ય સરકાર અથવા જાહેર ઉપક્રમ પક્ષકાર હોય તેવા કાર્ય કરારમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદોની મધ્યસ્થતા કરવા માટે ટ્રિબ્યુનલની રચના કરવાની જોગવાઈ કરવાનો હતો.ગુજરાત અધિનિયમની કલમ ૨ (કે) હેઠળ કાર્ય કરારની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. આ વ્યાખ્યામાં કલમ હેઠળ નિર્દિષ્ટ કોઈપણ કાર્યના અમલને લગતા માલના પુરવઠા માટેના કરારનો સમાવેશ થાય છે.જો કે, પક્ષો વચ્ચેના કરારનું સાદું વાંચન સૂચવે છે કે તે ઇંટોના ઉત્પાદન તેમજ પુરવઠા બંને માટે હતું.મહત્વની વાત એ છે કે, સરળ ઉત્પાદન માટેનો કરાર એ કલમ ૨ (કે) હેઠળ

આપવામાં આવેલી વ્યાખ્યા હેઠળ કામનો કરાર નથી.તેથી સુસંગત પ્રશ્ન એ છે કે શું વર્તમાન કરાર, જે પ્રકૃતિમાં સંયુક્ત છે, તે ગુજરાત અધિનિયમની કલમ ૨ (કે) હેઠળ કાર્ય કરારના દાયરામાં આવે છે. આ એક એવો પ્રશ્ન છે જેને કરારના અર્થઘટનની જરૂર છે, અને તે પુરાવાની બાબત છે, ખાસ કરીને જ્યારે બંને પક્ષોએ આ મુદ્દા અંગે વિરોધાભાસી વલણ અપનાવ્યું હોય.તે એક સ્થાયી કાયદો છે કે આવા કિસ્સાઓમાં કરારનું અર્થઘટન સામાન્ય રીતે રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં કરવામાં આવશે નહીં.વધુમાં, ગુજરાત કાયદો લાગુ થઈ શકે છે તે માત્ર હકીકત રિટ અદાલતો માટે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૬ હેઠળ આર્બિટ્રેટરના ચુકાદાને પડકારવા માટે પ્રતિવાદી નંબર ૧ ની અરજીને ધ્યાનમાં લેવા માટે પૂરતી ન પણ હોઈ શકે.

૨૫. એ નોંધવું આવશ્યક છે કે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૬, આવશ્યકપણે આદેશ આપે છે કે ન્યાયક્ષેત્રના મુદ્દાને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પ્રથમ હાથ ધરવો આવશ્યક છે, તે પહેલાં કોર્ટ કલમ ૩૪ હેઠળ તેની તપાસ કરે છે.તેથી પ્રતિવાદી નંબર ૧ ને પ્રતિકારમુક્ત છોડવામાં આવ્યો નથી, અને કાયદાકીય રીતે અપીલ કરવાની તક આપવામાં આવી છે. **દીપ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ કેસમાં** (ઉપરોક્ત), આ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

“૨૨. આ કેસની અન્ય એક વિશેષતા થોડી મહત્વની છે.ઉપર જણાવ્યા મુજબ, ૦૯/૦૫/૨૦૧૮ પર, કલમ ૧૬ની અરજી વિદ્વાન મધ્યસ્થી દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી જેમાં નોંધપાત્ર રીતે એ જ દલીલ કે જેને ઉચ્ચ અદાલતની તરફેણ મળી હતી તેને હાથ ધરવામાં આવી હતી. કાયદાની કલમ ૧૬ની કવાયત એ છે કે જ્યાં કલમ ૧૬ની અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે, ત્યાં કોઈ અપીલ કરવામાં આવતી નથી અને કલમ ૧૬ની અરજીને ફગાવી દેવાને પડકારવા માટે કલમ ૩૪ હેઠળ કયા તબક્કે તેને ઉઠાવવામાં આવી શકે છે તે અંતિમ ચુકાદાના પસાર થવાની રાહ જોવી આવશ્યક છે.”

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૬. ઉપરોક્ત તર્કને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો માનવામાં આવતો અભિપ્રાય છે કે ઉચ્ચ અદાલતે અહીં બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ ઉપલબ્ધ તેની વિવેકાધીન શક્તિનો ઉપયોગ કરવામાં ભૂલ કરી છે.આમ, અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે અને હાઈકોર્ટના વિવાદિત આદેશને રદ કરવામાં આવે છે.ખર્ચ અંગે કોઈ ઓર્ડર આપવામાં આવશે નહીં.અમે ભાગ લઈએ તે પહેલાં, અમે તે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે પ્રતિવાદી નંબર ૧ અહીં બાકી કલમ ૩૪ ની કાર્યવાહીમાં

અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન અંગે કોઈપણ કાયદેસર રીતે સ્વીકાર્ય વાંધા ઉઠાવવા માટે સ્વતંત્ર છે.

નિભૂતિ ભૂષણ બોઝ

અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.